

ВПЛИВ ПІДВИЩЕНОЇ МІНІМАЛЬНОЇ ЗАРОБІТНОЇ ПЛАТИ НА ФОРМУВАННЯ ДОХОДІВ ВІД ЗАЙНЯТОСТІ НАЙМАНИХ ПРАЦІВНИКІВ

Анотація

Суттєве підвищення урядом мінімальної заробітної плати призвело до зростання середньої заробітної плати в країні і позитивно позначилося на формуванні сукупних ресурсів домогосподарств, частка оплати праці в яких підвищилася у 2017 р. до 52,4 %. Це значення є найкращим за останні 20 років, проте все ще суттєво гіршим, ніж у розвинених країнах.

У регіональному розрізі зростання середньої заробітної плати відбувалося нерівномірно. Дані про оплату праці представників різних статей свідчать про те, що підвищення середньої заробітної плати у 2017 р. посилило і без того один з найбільших в Європі гендерний розрив в оплаті праці в нашій країні. Зберігається також значна (у три рази) різниця між середніми показниками оплати праці у різних галузях економіки.

Найкращу динаміку зростання середньої заробітної плати у 2017 р. показали, передусім, галузі бюджетної сфери, проте в більшості з них оплата праці є значно нижчою за загальнонаціональний показник. Виняток становить галузь державного управління й оборони, обов'язкового соціального страхування, яка стала рекордсменом зі зростання заробітної плати минулого року.

У цілому підвищення мінімальної заробітної плати 2017 р. стало найбільш вагомим позитивним кроком у політиці регулювання оплати праці за останні роки. Подальша проактивна політика на ринку праці має бути спрямована на підвищення вартості робочої сили на ринку праці, а також на послаблення її галузевої, статево-вікової та регіональної диференціації. Основними напрямками роботи для розв'язання цих завдань мають стати: підвищення Кабінетом міністрів мінімальної заробітної плати до рівня

фактичного прожиткового мінімуму для працездатних осіб з урахуванням суми обов'язкових платежів (як орієнтовної розрахункової величини), що визначається Міністерством соціальної політики; встановлення Кабінетом міністрів розміру посадового окладу першого розряду єдиної тарифної сітки на рівні мінімальної заробітної плати; вивчення доцільності введення сучасної багатоступеневої прогресивної шкали оподаткування фізичних осіб; розгляд можливості розробки та прийняття Верховною Радою та Кабінетом міністрів спеціальних нормативних актів, спрямованих на встановлення граничних співвідношень між заробітними платами керівників та працівників державних підприємств, організацій та установ; створення на постійній основі платформи для громадської дискусії та адвокації питань визначення розміру, зміни структури та відновлення всіх функцій заробітної плати у мінімальній заробітній платі. Результати цих обговорень можуть виступати науково-експертною базою для проведення широких консультацій з питань встановлення мінімальної заробітної плати із представницькими організаціями відповідних роботодавців і працівників, передбачених пунктом 2 статті 4 ратифікованої Україною Конвенції Міжнародної організації праці N 131 про встановлення мінімальної заробітної плати з особливим урахуванням країн, що розвиваються.

ВПЛИВ ПІДВИЩЕНОЇ МІНІМАЛЬНОЇ ЗАРОБІТНОЇ ПЛАТИ НА ФОРМУВАННЯ ДОХОДІВ ВІД ЗАЙНЯТОСТІ НАЙМАНИХ ПРАЦІВНИКІВ

Минулий рік ознаменувався найбільшим за останній час зростанням номінальної заробітної плати в межах країни – до 7 104 грн у середньому за місяць з 5 183 грн у середньому за місяць в 2016 р.¹ Це можна пояснити як підвищенням мінімальної заробітної плати, так і продовженням тенденції поступового відновлення економіки, яке надало ресурс для збільшення фонду оплати праці.

Водночас варто зауважити, що рівень зростання регіональних заробітних плат відзначався неоднорідністю (рис. 1).

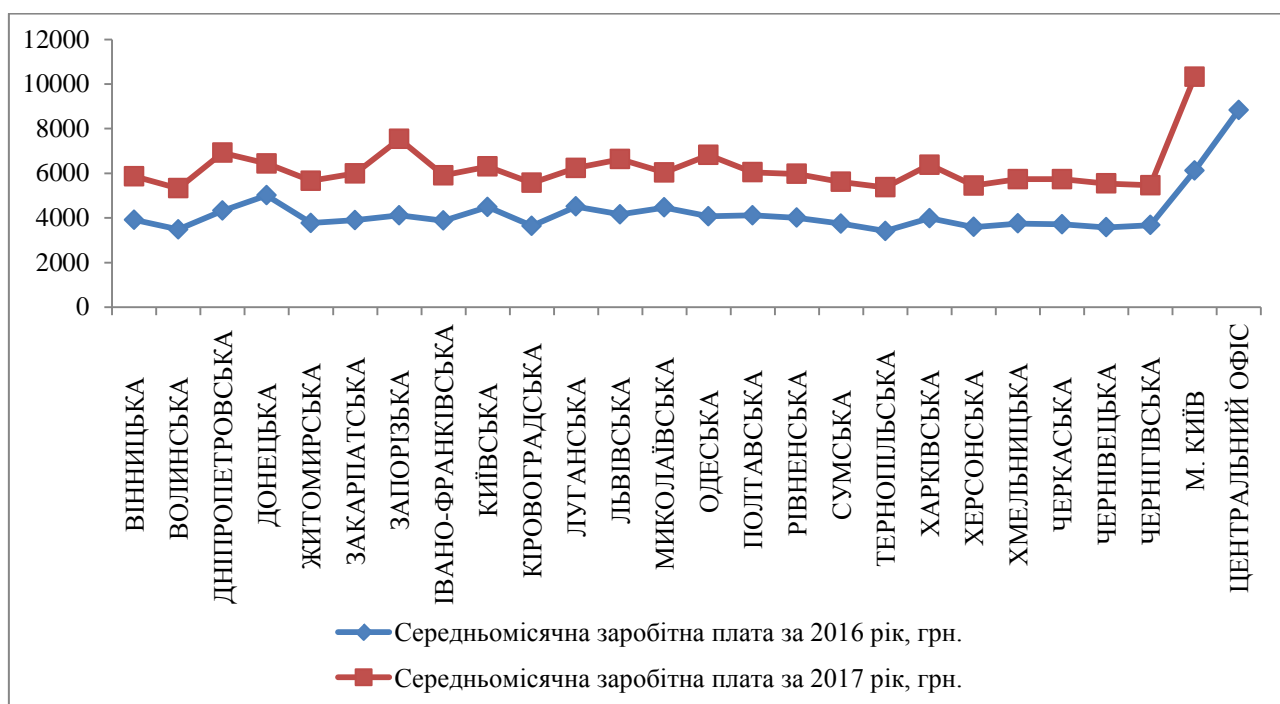

Рис. 1. Динаміка зростання середньомісячної заробітної плати у 2016-2017 рр., грн.

Джерело: Державна фіскальна служба

¹ За даними Держстату.

Так, якщо в Донецькій області зростання становило лише 28,51 %, то в Одеській області підвищення середньомісячної заробітної плати сягнуло 67,64 %². Високі показники зростання показали також Дніпропетровська (60,24 %), Харківська (60 %), Львівська (59,66 %), Тернопільська (57,48 %) та Чернівецька області. Номінальне зростання оплати праці в м. Києві (68,75 %) та Запорізькій області (83 %) великою мірою пояснюється змінами порядку підрахунків, а саме, поверненням до цих регіонів найбільших платників податків (і платників заробітної плати, відповідно), які у попередньому році були виділені Державною фіскальною службою України у Центральний офіс. У цілому більш ніж п'ятидесятивідсоткове або наближене до цього значення зростання показала абсолютна більшість областей. Винятком, крім Донецької, були Київська (40,42 %), Луганська (38,29 %) та Полтавська (46,99 %) області. Пожвавлення динаміки зростання заробітної плати у західному регіоні викликане як низькою початковою базою цього показника (оскільки статистично рівень оплати плати в ньому традиційно невисокий), так і територіальною близькістю до регіонального ринку праці Східної Європи, що в умовах безвізового режиму не могло не призвести до інтенсифікації відпливу робочої сили за кордон, формуванню її відносного дефіциту і, відтак, певного зростання вартості.

Зростання середньомісячної заробітної плати в першому кварталі 2017 р. в переважній більшості областей України становило близько половини її річного зростання. Другий і четвертий квартал також відзначалися позитивною динамікою, проте у третьому кварталі в усіх регіонах за винятком м. Києва відбулося його зменшення по відношенню до попереднього кварталу.

Аналіз змін в оплаті праці у гендерному розрізі свідчить, що в абсолютних цифрах від зростання заробітної плати у 2017 р. чоловіки

---

² Тут і далі, якщо не зазначено інше, дані Державної фіскальної служби України. Надано виданням «Вісник. Рейтинг» під час роботи над аналітичним матеріалом «Зарплатні тенденції»: Коломієць О.О. Зарплатні тенденції / О.О. Коломієць // Вісник. Рейтинг. – 2018. – № 1 – 2. – С. 84 – 87.

виграли більше, ніж жінки, що збільшило розрив в оплаті праці представників різних статей. Так, прикладом у Сумській області, для чоловіків різниця між середньою заробітною платою у IV та I кварталі 2017 р. становила 1 758 грн, водночас для жінок – 1 031 грн, у Запорізькій області відповідні показники дорівнювали 2 083 грн та 1 340 грн. Помітний гендерний розрив у зростанні середньої заробітної плати за цей період спостерігався також у Вінницькій (533 грн), Дніпропетровській (508 грн), Донецькій (496 грн) та Чернігівській (464 грн) областях. Найменш значною відповідна різниця була у Херсонській (20 грн) та Миколаївській (29 грн) областях. Єдиним регіоном, в якому зростання середньої заробітної плати жінок між I та IV кварталом перевищило відповідний показник у чоловіків (на 94 грн), була Луганська область.

Одним із негативних наслідків зростання заробітної плати у минулому році стало накопичення заборгованості з її виплати. Так, у грудні 2017 р. загальна сума заборгованості по країні³ сягнула 2 581,7 млн грн⁴. Не зважаючи на певну стабілізацію ситуації на початку 2018 р., у II кварталі тенденція до зростання цього показника поновилася і у липні поточного року він сягнув рекордної суми у 2 723,4 млн грн, що на 12 % більше, ніж в аналогічному періоді попереднього року.

Минулого року, як і в попередніх, найнижчий рівень оплати праці був у галузях агропромислового комплексу (у середньому 5 483 грн на місяць) та у будівництві (5 587 грн на місяць) (рис. 2); найвищий – у галузі інформаційних технологій (16 776 грн на місяць) та у фінансовій та страховій діяльності (12 235 грн на місяць). Таким чином, заробітна плата працівників у найбільш високооплачуваній галузі зайнятості перевищила відповідний показник у найменш високооплачуваній галузі зайнятості у три рази, що

---

³ Без урахування тимчасово окупованої території АР Крим та частини тимчасово окупованих територій у Донецькій та Луганській областях.

⁴ За даними Держстату.

свідчить про збереження значної неоднорідності фінансових умов зайнятості на ринку праці.

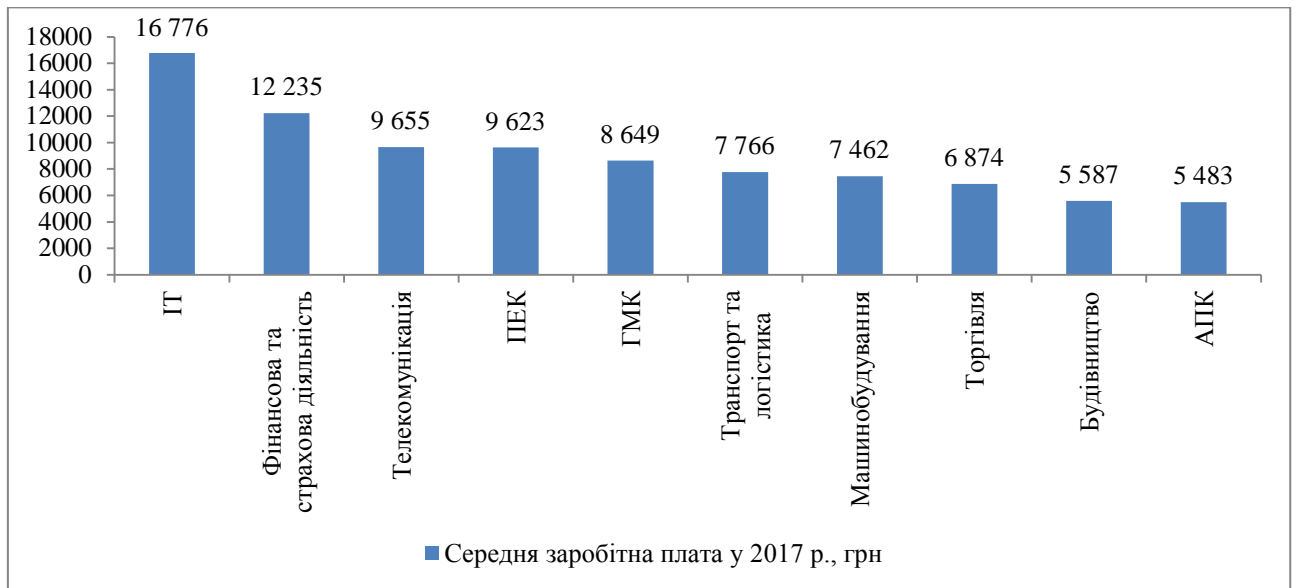

Рис. 2. Середньомісячна заробітна плата у розрізі зайнятості в окремих галузях економіки, грн.

Джерело: Державна фіскальна служба

У переважній більшості зазначених галузей зайнятості середньомісячна заробітна плата працівників переважала середню по країні у 2017 р. (7 104 грн). Таким чином, на формування середнього показника найзначніший вплив продовжує здійснювати державний сектор з найбільшим числом зайнятих і порівняно низьким рівнем оплати праці. Також найбільш наближеними до загальнонаціонального були значення цього показника у машинобудуванні, торгівлі та у галузі транспорту (рис. 2).

Варто також зазначити, що річна динаміка зростання заробітної плати у розрізі відображених на рисунку галузей зайнятості була так само неоднорідною, як і її рівень. Наприклад, різниця між середньою заробітною платою у IV та у I кварталах у галузі інформаційних технологій сягнула 2 870 грн, водночас у галузі будівництва вона становила лише 946 грн. Високі рівні зростання продемонстрували також машинобудування (2 366 грн), паливно-енергетичний комплекс (2 074 грн), гірничо-

металургійний комплекс (1 844 грн) і фінансова та страхова діяльність (1 841 грн).

На зростання оплати праці найманих працівників підвищення мінімальної заробітної плати вплинуло сильніше, ніж поживлення економічного зростання. Свідченням цього є суттєво вищі темпи зростання середньої заробітної плати у видах тих економічної діяльності, де переважають працівники, які фінансуються із державного бюджету, над провідними видами економічної діяльності, де більшість працівників фінансуються із бюджетів підприємств (табл.1).

Таблиця 1

Середня заробітна плата за видами економічної діяльності у державному та недержавному секторах зайнятості у січні-грудні 2017 р., % до відповідного періоду попереднього року⁵

Державний сектор		Недержавний сектор	
Вид економічної діяльності	у % до відповідного періоду попереднього року	Вид економічної діяльності	у % до відповідного періоду попереднього року
Державне управління й оборона; обов'язкове соціальне страхування	157,4	Промисловість	129,3
Освіта	155,4	Будівництво	132,1
Охорона здоров'я	146,2	Оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів	131,3

Джерело: Держстат

Попри згадане випереджальне зростання заробітної плати у бюджетних секторах економіки воно недостатнє для прийняттого вирівнювання умов оплати праці у державному та недержавному секторах. Так, середня

⁵ Без урахування тимчасово окупованої території АР Крим, м. Севастополя та частини зони проведення АТО.

заробітна плата у сфері охорони здоров'я минулого року становила лише 70 % від середньої по країні (4977 грн), у галузі функціонування бібліотек, архівів, музеїв та інших закладів культури – 77 % (5464 грн), для зайнятих діяльністю у сфері мистецтва, спорту, розваг та відпочинку – 81 % (5774 грн), у сфері освіти – 82,4 % (5857 грн). Єдиним видом професійної діяльності у державному секторі, де середня зарплата переважала загальнонаціональний показник (9372 грн, або 132 % від нього) стала робота у галузі державного управління і оборони, обов'язкового соціального страхування⁶. Ця ж галузь показала рекордне зростання за січень-грудень 2017 р. – 157 % до відповідного періоду попереднього року.

Позитивним трендом у формуванні доходів від зайнятості є також стабілізація на кінець 2017 р. на рівні 2,3 % частки працівників, які мають нарахування в межах мінімальної заробітної плати (з 4,1 % у I кварталі).

---

⁶ За даними Держстату.

Висновки та рекомендації

Суттєве підвищення урядом мінімальної заробітної плати призвело до зростання середньої заробітної плати в країні і позитивно позначилося на формуванні сукупних ресурсів домогосподарств, частка оплати праці в яких підвищилася у 2017 р. до 52,4 %. Це значення є найкращим за останні 20 років, проте все ще суттєво гіршим, ніж у розвинених країнах.

У регіональному розрізі зростання середньої заробітної плати відбувалося нерівномірно – від 28,51 % у Донецькій області до 67,64 % в Одеській. Це пов'язано з регіональним поділом праці, низькою початковою базою оплатою праці в західних регіонах і збільшенням відкритості неформального ринку праці країн Східної Європи для наших громадян після введення безвізового режиму.

Дані про оплату праці представників різних статей свідчать про те, що підвищення середньої заробітної плати у 2017 р. посилило і без того один з найбільших у Європі гендерний розрив в оплаті праці в нашій країні. Так, абсолютне зростання середньої заробітної плати чоловіків у Сумській та Запорізькій областях перевищило відповідний показник для жінок у 1,6-1,7 разу. Зберігається також значна (у три рази) різниця між середніми показниками оплати праці у різних галузях економіки.

Найкращу динаміку зростання середньої заробітної плати у 2017 р. (145 % – 155 % у січні-грудні до відповідного періоду попереднього року) показали, передусім, галузі бюджетної сфери, проте в більшості з них оплата праці є значно нижчою за загальнонаціональний показник. Виняток становить галузь державного управління й оборони, обов'язкового соціального страхування, яка стала рекордсменом зі зростання заробітної плати минулого року (157,4 % у січні-грудні 2017 р. до відповідного періоду попереднього року).

Подальша проактивна політика на ринку праці має бути спрямована на підвищення оплати праці, а також на послаблення її галузевої, статево-

вікової та регіональної диференціації. Основними напрямками роботи для розв'язання цих завдань мають стати:

1. Підвищення Кабінетом міністрів мінімальної заробітної плати до рівня фактичного прожиткового мінімуму для працездатних осіб з урахуванням суми обов'язкових платежів (як орієнтовної розрахункової величини), що визначається Міністерством соціальної політики України та відповідає пункту а) статті 3 ратифікованої Україною Конвенції Міжнародної організації праці N 131 про встановлення мінімальної заробітної плати з особливим урахуванням країн, що розвиваються.

2. Встановлення Кабінетом міністрів розміру посадового окладу першого розряду єдиної тарифної сітки у бюджетній сфері на рівні мінімальної заробітної плати.

3. Вивчення доцільності введення сучасної багатоступеневої прогресивної шкали оподаткування фізичних осіб. Її сутність полягає в тому, що кожен ступінь оподаткування має свою фіксовану податкову ставку, і особи з високим доходом платять податок за підвищеною ставкою тільки на ту частину доходів, яка перевищує рівень попереднього ступеня оподаткування.

4. Створення Міністерством соціальної політики, Комітетом Верховної Ради з питань соціальної політики, зайнятості та соціального забезпечення на постійній основі платформи для громадської дискусії та адвокації питань визначення розміру, зміни структури та відновлення всіх функцій заробітної плати у мінімальній заробітній платі. Результати цих обговорень можуть виступати науково-експертною базою для проведення широких консультацій з питань встановлення мінімальної заробітної плати із представницькими організаціями відповідних роботодавців і працівників, передбачених пунктом 2 статті 4 ратифікованої Україною Конвенції Міжнародної організації праці N 131 про встановлення мінімальної заробітної плати з особливим урахуванням країн, що розвиваються.

5. Прийняття Верховною Радою змін до Закону «Про оплату праці», спрямованих на встановлення граничних співвідношень між заробітними платами керівників та працівників державних підприємств, організацій та установ. Даний захід є ефективним інструментом політики відновлення балансу між оплатою праці працівників різних категорій, впровадження та активізація якої були рекомендовані Міжнародною організацією праці.

6. Внесення зміни до Закону «Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування», які передбачали б знаття обмежень з бази нарахування єдиного внеску.

Коломієць О.О.
відділ соціальної безпеки
Національний інститут стратегічних досліджень
вересень 2018 р.